

EL LLIBRE PARLA

El llibre parla. És poc respectuós que l'autor vulgui parlar en nom del llibre. El llibre parla al possible lector, i és impertinent que l'autor faci d'intermediari. L'autor se l'ha jugat escrivint, i no se l'ha de jugar interpretant.

Sobretot, no s'ha d'inventar un llibre que no és el que ha escrit. És abusiu que vulgui obrir els ulls al lector perquè vegi allò que l'escriptor vol –i que possiblement no existeix.

Després d'escriure, l'autor ha de callar. Si el lector s'ha cregut el llibre tal com l'ha llegit, és d'una ofensiva mala educació advertir-li que l'ha via de llegir d'una altra manera. El lector té les seves ulleres, cada lector les té.

Un llibre literari no va acompanyat per un ma-

nual d'instruccions. Cada lector té dret a reconstruir-lo, a manipular-lo, a fer-lo funcionar com li sembli.

Escriure és difícil. Per això l'autor no pot tenir mai la garantia que ha escrit allò que volia escriure. Però no ho pot arreglar parlant, des de fora del text publicat. Des de fora d'un llibre només en poden parlar els crítics i els lectors. Sabent que no són infal·libles, perquè no hi ha, només, un sol punt de vista.

IDEES

—> Un llibre que valgui la pena llegir ha de traspasar-nos, o despertar-nos, una d'aquestes dues coses: idees o emocions. I totes dues, si no és demanar massa. O potser la barreja esguerraria el llibre, perquè la literatura és una qüestió d'establir-se uns límits i tenir molt de respecte per les proporcions.

Sobre els llibres que contenen idees només puc exposar aquest desig: que les idees s'entenguin. No dic que hagin de ser genials ni certes, perquè d'aquesta mena d'idees en corren poques. Però si tenim el que en diem una idea —alguna reflexió que no sigui absolutament tòpica—, no és lògic d'expressar-la amb claredat?

Siensem que ens trobem davant d'una idea

però no la comprenem prou bé —deixem de banda els temes científics o propis d'especialistes— és que sovint es tracta d'una suposada idea, d'una possible idea que l'autor no ha sabut concretar-la ell mateix. No hem de caure en el desànim de pensar que la incomprensió és culpa nostra.

Només hi ha una manera de certificar que hem pensat alguna cosa: que la puguem explicar amb paraules. Les idees i les paraules estan estretament lligades. Si les frases són confuses, és que l'autor ha pensat confusament, o no ha pensat prou, o s'ha imaginat que pensava. Les idees clares es formulen sempre amb paraules clares. «Jo estic escrivint aquesta pàgina.»

He pensat això i ho he dit. I dir-ho no m'ha costat cap esforç. Perquè per pensar fem servir les paraules. Allò tan repetit: «ja sé què vull dir, però no em surten les paraules» és una falsedat considerable. Si no ens surten les paraules és perquè encara no tenim prou clar què volem dir. Al pagès que té la idea que «bufarà vent del nord», no li costa gens dir: «Bufarà vent del nord.» Ara, quan un il·lustre conferenciant o polític ens diu que «siensem en els paràmetres de la interconnexió més social que

econòmica...» no podem estar segurs que hagi pensat alguna cosa.

«Ho tinc a la punta de la llengua», diuen alguns, i jo els dic: «No és veritat, ho tens a la punta del cervell.»

Les idees i les emocions són compatibles en un mateix llibre, naturalment. Però hi ha una diferència d'origen. Les idees les ha de posar l'autor, encara que a partir d'aquí el lector pugui tenir-ne pel seu compte. En els llibres que contenen emocions, en canvi, les possibles emocions de l'autor no s'hi han de veure, o el mínim possible. De manera que, més exactament, s'hauria de parlar de llibres que «contenen» idees i d'uns altres –o els mateixos– que «provoquen» emocions.

L'escriptor ha de procurar ser prou auster i hàbil perquè el lector visqui una emoció sense tenir la sensació que l'autor li ho demana.

EMOCIÓ

Pascal va escriure que podia concebre un home sense mans i sense peus, però que li era impossible imaginar-se un home que no tingués pensament.

Jo puc imaginar-me una obra literària culta o popular, ambiciosa o modesta, però em costa estimar-la sense cap indici d'emoció.

Sé que acabo d'escriure dues paraules perilloses: estimar i emoció. Estimar és jutjar, valorar. Però una obra, a més de valorada, pot provocar en el lector un sentiment d'afecte. Ens podem enamorar d'un llibre més enllà del judici literari. Només un lector estranyament fred, reduït a la condició d'analista tècnic –per tant un mal lector– podria no enamorar-se de cap llibre. L'amor no el deserta pas la perfecció. Sovint –tant si es tracta de per-

sones i de països com de llibres i pintures— el que ens corprèn no és definible. («Corprèn»: paraula que fa vergonya escriure, però que és exactíssima. Alguna cosa s'apodera del nostre cor.)

Els qui no som lectors professionals ni crítics, sabem que hem llegit llibres de qualitat objectiva, i fins i tot decisius en la història de la literatura, però per damunt de tot recordem algun llibre que ens ha emocionat. Emoció, com estimar, és també una paraula maltractada per un ús abusiu. «Emoció» prové de «moure».

Una obra literària no ens ha de deixar immòbils. Ha de fer que alguna cosa es mogui dins de nosaltres, ha de crear un petit lligam que ens faci avançar pel text solidàriament amb l'autor, i en algun moment la lectura ens porti a una parada mínima, i aquesta aturada és el que permet que l'emoció respiri. Potser exagera el diccionari quan diu que l'emoció es manifesta per una commoció orgànica més o menys visible. No crec que un sospir emotiu arribi a ser una commoció orgànica. Ni el silenci. Quanta emoció pot provocar una lectura d'un llibre a l'autobús, sense que cap viatger giri el cap per descobrir que a aquella lectora li passa al-

guna cosa! Hi ha emocions íntimes i secretes absolutament personals, no traduïbles en gestos ni en paraules.

A vegades algú es pregunta per què una novel·la que tècnicament és correcta, que està bé però que no és excepcional, té una acollida tan àmplia i tan favorable per part dels lectors. Pot haver-hi moltes raons, però una de les més poderoses és que comunica emocions. Una cosa semblant passa amb alguns actors, amb alguns fotògrafs, també amb alguns polítics.

En la modernitat —no en altres segles literaris— es fa bastant present un purisme antiemocional. I un recurs narratiu que és el distanciament. Amb aquest criteri s'han escrit obres magnífiques. Però quan el lector s'emociona, en aquell instant obre un camí cap a la identificació profunda amb allò que està escrit.